

Karen Geertsema en Linus Hesselink,
redactiesecretaris respectievelijk
eindredacteur van dit blad.

Afscheid Heleen de Jonge van Ellemeet

‘Door de politieke gevoeligheid van het migratierecht is er ook juridisch veel wispelturigheid’

Heleen de Jonge van Ellemeet is per 1 maart jl. vertrokken als directeur van de Stichting Migratierecht Nederland (SMN).¹ Wat waren haar ervaringen bij het opzetten en uitbouwen van de stichting, hoe kijkt ze naar het migratierecht en waarover kan ze zich opwinden?

Je kwam eind 2014 van buitenaf het migratierecht binnen. Wat is je van die wereld opgeval- len? ‘Allereerst de politieke gevoeligheid, zeker als het gaat om asielzoekers. Daardoor is er veel wispelturigheid, ook in juridische zin. Zie de moeilijke verhouding tussen de hoogste bestuursrechter en de staatssecretaris in de zaak van Lili en Howick, vorig jaar. Dat illustreert ook de invloed van het maatschappelijk debat op individuele gevallen. Ik kwam uit het strafrecht, daar ken ik die gevoeligheid alleen van discussies over TBS. Als er eens wat misgaat met een tbs-verlof krijg je meteen discussies over de regeling en ontstaat er angst op het ministerie om verloven toe te staan. Ook

opvallend in het migratierecht vind ik de sterke rechtsvormende taak van het Europese Hof van Justitie, iets wat contrasteert met de terughoudende opstelling van de nationale bestuursrechter.’

En de andere partijen in het migratierecht?

‘Ik heb heel goed gezien wat het belang is van expertise bij vreemdelingenadvocaten. De deskundigheid en vasthoudendheid van een paar heel goede advocaten heeft bijvoorbeeld over de WAV-boetes [boetes op grond van de Wet Arbeid Vreemdelingen, red.] leuke uitspraken uitgelokt.

En wat ik me ook wel eens heb afgevraagd: is de overheid wel altijd behoorlijk als het gaat om termijnen? Zijn er bijvoorbeeld genoeg IND-medewerkers om die te halen?

1 Naast VluchtelingenWerk Nederland een van de twee uitgevende partijen van dit blad; zie ook kadertje op p. 128.

› ‘Ik kan me kwaad maken om politici die soms maar wat roepen, ook dingen die juridisch niet kunnen, waardoor het dan toch acceptabeler wordt.’ foto: Kick Smeets

Door enkele WOB-verzoeken is er wel over gepubliceerd. Ook vluchtelingen uit Syrië moesten heel lang wachten op een verblijfsvergunning. Was dat omdat de overheid verrast was, was het dus een kwestie van onvermogen? Terwijl de oorlog toch al jaren duurde: Of wilde men niet te gunstig afsteken bij andere lidstaten?’

En de rechtspraak?

‘Op de zittingen lijkt er weinig aandacht te zijn voor bejegening van de vreemdeling. In die reportage van Folkert Jensma over vreemdelingenrechtspraak (‘IND zegt nee – en dan is het woord aan de rechter’, NRC 18 januari jl., red.) kwam de vreemdeling maar in twee van de 26 bijgewoonde zittingen aan het woord. In dat stuk zei een rechter dan ook: “Vreemdelingenrecht is een gezelschapsspel geworden voor professionals.” Zo’n marginale rol van de rechtzoekende kan ik me in het strafrecht niet voorstellen.’

De subsidie voor Forum, waaruit de SMN voortkwam, werd onder andere stopgezet nadat VVD-Kamerlid Cora van Nieuwenhuizen er in Kamervragen (2012) op wees dat advocaten in cursussen van Forum tips kregen om

overheidsbeleid te omzeilen.² Was het een vreemde tijd om (eind 2014) met SMN te starten?

‘Het was een hele gekke tijd om ergens te beginnen. Forum was toen een sterfhuisconstructie, dus ik heb me geconcentreerd op de afdeling die uiteindelijk mijn club zou worden. Ik heb geprobeerd rust te brengen in een onrustige tijd. Er was veel onzekerheid en treurnis omdat Forum werd opgeheven. Maar de afdeling waar het om ging – nog geen tien mensen inclusief student-redacteuren – had in haar netwerk binnen advocatuur en wetenschap veel goodwill. Omdat mensen hoopten dat het zou slagen, voelde ik me gesterkt. Al sprong ik in het diepe, ook omdat ikzelf overstapte van rechtsgebied. En ik had nog geen ervaring als leidinggevende.’

Dat ze je wilden hebben als directeur!

‘Er waren misschien weinig andere gegadigden, haha. Maar: ik had wel interesse in het migratierecht. Voor de Nationaal Rapporteur Mensenhandel had ik bij de IND dossieronderzoek gedaan. En over strafzaken bij de Hoge Raad die aan het vreemdelingenrecht waren gerelateerd had ik een NJB-artikel geschreven. Ik had in de Rechtswinkel Migranten gewerkt en als middelbare scholier woonde ik in Hong Kong ooit twee jaar naast een detentiekamp voor Vietnamese bootvluchtelingen. Dus allerlei vormen van migratie en migratierecht had ik wel op mijn netvlies.’

‘In het migratierecht contrasteert de sterke rechtsvormende taak van het Europese Hof van Justitie met de terughoudende opstelling van de nationale bestuursrechter.’

Waar staat SMN nu voor?

‘De stichting brengt praktijk en wetenschap bij elkaar, door het netwerk van docenten, redacteuren, auteurs en annotatoren uit de advocatuur, IND, rechterlijke macht en universiteiten. Doordat we goed weten wat er speelt, kan SMN advocaten zo bedienen dat zij hun cliënten optimaal kunnen bijstaan. En dan gaat het om betrouwbare, neutrale kennis. De stichting heeft ten opzichte van andere aanbieders een meerwaarde door de samenwerking tussen de Vragendienst, het Migratieweb, de publicaties A&MR

Heleen de Jonge van Ellemeet (40)

Studeerde rechten en culturele antropologie (veldwerk in Zuid-Afrika) aan de UvA en liep stage bij de Nederlandse ambassade in Nigeria.

2005-2009: bureau van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel

2009-2014: wetenschappelijk medewerker Hoge Raad oktober 2014-februari 2019: directeur SMN

Ook was zij rechter-plaatsvervanger in Rechtbank Noord-Holland, bestuurslid bij Amnesty International Nederland, redacteur De Helling en lid van de Commissie van Toezicht in de Van der Hoevenkliniek.

2 Kamervragen van 22 augustus 2012, 2012Z15282.

en JV en de cursussen. Het biedt de mogelijkheid snel in te springen op de actualiteit, zoals onlangs met de flitscursus over het kinderpardon.’

We hoorden dat je diners pensants inspirerend waren.

‘Ja, die zeven besloten diners en twee publieksbijeenkomsten over migratie waren vaak leuk. We organiseerden ze samen met De Nieuwe Poort, het huis voor ontmoeting en inspiratie op de Zuidas, en het expatcenter van de gemeente Amsterdam.³ Migranten, advocaten, beleidsmedewerkers, bestuurders, hulpverleners en creatievelingen konden zo van gedachten wisselen in een veilige setting. Er werd ook wel eens strategisch gepraat over wanneer je voor je cliënt bij de gemeente het beste even wat praktische zaken kon proberen te regelen en wanneer je over het beleid gaat procederen, waarvan de gemeente dan kan schrikken. De bedoeling was ook te praten over economische migratie, maar uiteindelijk ging het toch vaak over asiel. En het bedrijfsleven was nauwelijks betrokken.’

Het werk is nu af, de opvolger hoeft niets meer te doen?

‘Nee, zij heeft genoeg te doen. Het aantal medewerkers is nog erg klein, dat merk je meteen bij ziekte. En misschien kan ook het bereik van de cursussen en de publicaties nog wat verder worden vergroot, buiten de advocatuur, dus bij rechterlijke macht, IND en grotere gemeenten. Je kunt ook gaan denken aan digitaal onderwijs en meer vaardighedenonderwijs. SMN staat voor een keuze: wil het als kennismakelaar expertise en doelgroep bij elkaar brengen of als kennisinstituut ook zelf meer inhoudelijke kennis produceren?’

Waarom vertrek je eigenlijk?

‘Ik kijk positief terug op mijn tijd bij SMN, maar was wat weinig juridisch-inhoudelijk bezig, deed meer aan management. Nu ben ik eraan toe om meer naar de inhoud op te schuiven. Ik ga tijdelijk onderzoek doen bij de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken, waarschijnlijk een voorstudie voor een mogelijk advies over handhaving. Daarnaast beraad ik me op een volgende stap.’

SMN

Stichting Migratierecht Nederland is een kennisinstituut voor vreemdelingenrecht en aanverwante onderwerpen. SMN beheert de databank Migratieweb, organiseert cursussen en bijeenkomsten, publiceert de tijdschriften *A&MR* en *Jurisprudentie Vreemdelingenrecht* waarin de ontwikkelingen in de regelgeving, de rechtspraak en het beleid worden gevolgd, geduid en becommentarieerd. Leden van de Werkgroep Rechtsbijstand in Vreemdelingenzaken (WRV) kunnen bij de Vragendienst in individuele zaken advies inwinnen. De nieuwe directeur is Henny van de Mortel.

Misschien word je wel rechter.

‘Misschien, maar eerder in het strafrecht, want de toetsende rol van de vreemdelingenrechter vind ik ingewikkeld.’

Je vertrekt niet omdat je somber wordt van het migratierecht?

‘Nee, maar het is duidelijk dat universele waarden en mensenrechten niet meer zo vanzelfsprekend zijn als ze waren. Ik kan me kwaad maken om politici die soms maar wat roepen, ook dingen die juridisch niet kunnen, waardoor het dan toch acceptabeler wordt. Dat is een kwalijke vorm van politiek bedrijven. Of minister-president Rutte bij een filmpje over Turkse Nederlanders die een journalist het werken onmogelijk maakten. Hij zei terecht dat onze democratische waarden geen keuzemenu zijn, maar zei toen ook: “Als je je er niet aan kan houden, rot dan maar op”, zoiets. En in Europees verband is het bijna onbehoorlijk bestuur dat de EU-Turkije deal zo sluw is vormgegeven dat je er bij de Unierechter niet over kunt procederen. Dat de verhouding tussen uitvoerende en rechterlijke macht soms ook door Kamerleden niet wordt gerespecteerd, en dat politieke gewiektheid soms belangrijker is dan het voorleven van rechtstatelijke waarden: dát vind ik zorgelijk.’ ◀

3 Zie ‘Verslag van een dialoog over migratie en werk. Migratiedebat in verkiezingstijd’, *A&MR* 2017-3, p. 137-140.